

Slovaropisno izrazje v slovenskih terminoloških slovarjih

Marjeta Humar

IZVLEČEK: V prispevku je predstavljeno slovaropisno izrazje (poimenovanje slovarja, iztočnice, slovarskega članka, strokovnega izrazja, protipomenk, sopomenk, označevalnikov, avtorjev) v slovenskih terminoloških slovarjih od Cigaletove *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs* (Dunaj 1853) do *Gemološkega terminološkega slovarja* (Ljubljana 2005).

Ključni izrazi: slovenski terminološki slovar, slovaropisno izrazje

ABSTRACT: The article discusses lexicographic terms (the expressions used for dictionary, headword, dictionary entry, technical terms, antonyms, synonyms, labels, authors) in Slovenian terminological dictionaries from Cigale's *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs* (Vienna 1853) to the *Dictionary of Gemology* (*Gemološki terminološki slovar*, Ljubljana 2005).

Key words: Slovenian terminological dictionary, lexicographic terms

1 Izhodišče

V prispevku je predstavljeno slovaropisno izrazje, ki se uporablja v slovenskih terminoloških slovarjih za poimenovanje njihovih elementov in za slovarje same – od Cigaletove *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs* (Dunaj 1853) do *Gemološkega terminološkega slovarja*, ki ga je leta 2005 izdal Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Upoštevani so slovenski terminološki slovarji, tudi prevodni, v katerih je eden od jezikov, navadno pa izhodiščni, slovenščina. Izrazje je popisano po kategorijah. Namen prispevka je ugotoviti: kakšno slovaropisno izrazje se uporablja v slovenskih terminoloških slovarjih, katera jezikovna dejstva prikazujejo, kako so ta poimenovana in najpomembnejše vplive na slovensko slovaropisno izrazje. Cilj tega dela je prispevati k poenotenju slovaropisnih poimenovanj v slovenskih terminoloških slovarjih in povečati njihovo informativnost. Neenotna raba zmanjšuje informativnost slovarjev.

2 Naslov slovarja

V zgodovini slovenskega terminološkega slovaropisja se je uveljavilo več poimenovanj za slovar kot vrsto dela. Kot jedrne besede naslovov slovenskih terminoloških slovarjev se uporabljajo *Terminologie*, *terminologija*, *zbirka*, *slovar*, *terminološki slovar*, *terminološki glosar*, *izrazje*, *pojmovnik*, *pojmovni slovar*, *besednjak*, napogosteje pa *slovar*, *pojmovnik* in *terminološki slovar*, pri manjših delih tudi *slovarček*, zmeraj z določilom, ki pove, za katero strokovno področje gre. Lahko pa je slovar poimenovan samo z imenom področja, katerega izrazje predstavlja (*Vinogradništvo*).

2.1 Prvi dvojezični nerazlagalni strokovni slovar z nemškim izhodiščnim jezikom (izšel na Dunaju 1853) in slovenskimi ustreznici za pravna poimenovanja, delo Matevža Cigaleta, je imel nemški naslov *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs*. Nosilna beseda naslova je bila:

- **Terminologie** (Cigale 1853).

2.2 Cigaletovemu nemško-slovenskemu pravnemu slovarju je leta 1880 sledila *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča* istega avtorja, ki je uvedla poslovenjeno mednarodno ime *terminologija*,¹ čeprav so tudi v tem slovarju v prvem delu izhodiščni nemški, v drugem šele slovenski termini. Terminologija se v kasnejših več kot sto letih še nekajkrat pojavi kot naslov terminološkega slovarja, zmeraj z določilom za strokovno področje. Tako poimenovani slovarji so na začetku nerazlagalni, torej prevodni, kasneje pa so termini tudi pomensko opisani (Vadnal 1953, Gams idr. 1973, Jelenc 1991):

- **terminologija** (znanstvena – Cigale 1880, obrtna, trgovinska in železniška – Podkrajšek 1926, matematična – Vadnal 1953, slovenska kraška – Gams idr. 1973, izobraževanja odraslih – Jelenc 1991).

2.3 Samo eden od slovarjev ima oznako *zbirka*, in sicer nerazlagalni nemško-slovenski slovar:

- **zbirka** (rudarskih in fužinarskih izrazov – Bezlaj 1918).

2.4 Od prve polovice 20. stoletja naprej je najpogostejše poimenovanje slovenskega terminološkega slovarskega dela *slovar*² (1936/37–2005), ki ima kot jedrna beseda naslova zmeraj ob sebi določilo, za katero stroko gre. Slovar sam pa je lahko razlagalni ali samo prevodni:

- **slovar** (strokovnih izrazov – Savinšek 1936/37, lovsko-ribiški – Lokar 1937, za kovinarje in električarje – Presl 1948, turistično-gostinski – Matičič idr. 1956, splošni tehniški – Struna idr. 1962, 1964, 1978, 1981, gozdarski – Brinar 1970, psihiatričnih izrazov – Milčinski 1984, vojaški – Korošec idr. 1977, veterinarski anatomski – Rigler 1985, pravnega in ekonomskega jezika – Apovnik in Karničar 1989, 1996, osnovnih in splošnih izrazov s področja metrologije

¹ V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ima terminologija dva pomena: *celota izrazov določene stroke*, *panoge* in *veda o strokovnih izrazih kakega jezika*. Za pomen, ki se nanaša na izraze določene stroke, navaja slovenski sopomenki *strokovno izrazje* in *izrazoslovje*. Manjka pa pomen strokovni slovar ali slovar strokovnega izrazja.

² *Slovar slovenskega knjižnega jezika* pojasni slovar takole: *knjiga*, v kateri so besede razvrščene po abecedi in pojasnjene.

– Mlakar 1989, gozdarski – Smolej idr. 1990, mikrobiološki – Batis idr. 1994, letalski – Kukovec 1994, sneg in plazovi – Šegula idr. 1995, toponimske terminologije – 1995, tehniški metalurški – Paulin 1995, večjezični za kolesarske delavce – Golob 1996, etnološki Slovencev na Madžarskem – Kozar 1996, nuklearnomedicinski – Šuštaršič 1999, trojezični avtomobilizma – Trenc 1999, trojezični elektrotehniški – Poženel 1999, za planince – Slataper 2000, konfekcijske tehnologije – Brkan 2001, slovenski elektrotehniški – Bakič idr. 2001, letalski – Spiller Muys 2002, slovenski medicinski – Kališnik idr. 2002, slovensko-angleški in slovensko-nemški nogometni – Šimenc 2004, elektronike, elektrotehnike in informatike – Mucci idr. 2004, trojezični strojniški – Poženel 2005).

2.5 Od 70. let 20. stoletja naprej se je uveljavilo poimenovanje *terminološki slovar*, ki ima zmeraj določilo, ki pove, katera stroka je v njem predstavljena. Med slovarji, imenovanimi *slovar*, in *terminološkimi slovarji* naj bi bila razlika. *Terminološki slovar* naj bi vseboval samo ozkostrokovno izrazje določene stroke, izbor izrazja v slovarjih brez oznake terminološki pa naj bi bil širši:

- **terminološki slovar** (medicinski – Rudolf del Cott 1972, opisne geometrije – Sajovic 1975, urbanistični – Železnikar idr. 1975, veterinarski – Batis idr. 1982–, glasbeni – Klemenčič idr. 1983, meteorološki – Petkovšek idr. 1990, statistični – Košmelj idr. 1993, 2000, papirniški – Humar idr. 1996, pravni – Beran idr. 1999, planinski – Mlač idr. 2002, gemološki – Dobnikar idr. 2005, geografski – Buffon idr. 2005, geološki – Pavšič idr. 2006).

2.6 Nekajkrat se kot vrstna oznaka slovarja pojavi *glosar*³ tudi z določilom *terminološki*

- **glosar** (petjezični glosar ustave in samoupravljanja – Golias 1976, slovenski arhitekturni – Fister 1985),
 - **terminološki glosar** (s področja varstva okolja – Jančič idr. 1987, javnozdravstveni – Komadina 1994).

2.7 Kot jedrna beseda naslova terminološkega slovarja je bilo enkrat uporabljeno izrazje:⁴

- **izrazje** (psihiatrično – Milčinski 1993).

2.8 Razmeroma pogosto se v zadnjih 20 letih kot jedrna beseda naslova ali kot podnaslov terminološkega slovarja pojavlja *pojmovnik*:⁵

- **pojmovnik** (poslovna informatika – Turk idr. 1987, s področja obratovanja in vzdrževanja distribucijskega elektroenergetskega omrežja in strojev – Bokal idr. 1994, širokopasovno digitalno omrežje z integriranimi storitvami B-ISDN in asinhroni način prenosa ATM – Meše 1997, gledališki pojmovnik

³ *Slovar slovenskega knjižnega jezika* razlaga glosar kot *seznam manj znanih, tujih besed, dodan tekst*: razprava s komentarjem in glosarjem in kot *slovar*, navadno starejši.

⁴ Po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* je izrazje *celota izrazov določene stroke, panoge*: bogatiti strokovno izrazje z novimi izrazi / lovsko, medicinsko, planinsko, tehnično. izrazje

⁵ Po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* je to: *zbirka strokovnih izrazov, opisanih s stališča pojmov, ki jih označujejo*.

za mlade – Lukan 1996; nuklearnomedicinski slovar: pojmovnik odkrivanja in zdravljenja bolezni z odprtimi viri ionizirajočih sevanj – Šuštaršič 1999, upravljanje telekomunikacij – Meše 1999, internet – Meše 1999, mobilnost v telekomunikacijah – Meše 2000, varnost v elektronskih komunikacijah in informacijski tehnologiji – Meše 2003, telekomunikacijske storitve – Meše 2004, izrazi iz naftno-plinske panoge – Burkeljca 2005).

2.9 Enkrat je slovarsko delo poimenovano *pojmovni slovar*:

- **pojmovni slovar** (carinski – Kunej idr. 1994).

2.10 V nekaj primerih je jedrna beseda naslova *besednjak*,⁶ ki ima v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* navedeno bolj uporabljano sopomenko *slovar*:

- **besednjak** (slikovni – več knjig, klinični – Črnič 1957, anatomski – Ledinek 1962, gledališki – Berger idr. 1981, zdravstveni – Črnič idr. 1987, glasbeni – Sancin 1993, baletni – Neubauer 1999).

2.11 Manjši slovarji imajo v naslovu nosilno besedo *slovarček*:

- **slovarček** (tehnik vodenja s tremi zvezdicami – Matko 1967, angleško-slovenski izrazov iz jedrske tehnike – Aleksić 1977, računalniški – Gams 1985, za planince – Slataper 1986, angleško-slovenski izrazov iz jedrske tehnike – Stritar idr. 1988, glasbeni – Vrbančič 2004).

1.12 Slovarji imajo lahko tudi naslov brez zvrstne oznake dela, samo glede na vsebino (*Vinogradništvo* – Hrček 1994).

2.13 Poimenovanje *izrazijski slovar*, ki ga je predlagal J. Toporišič v *Enciklopediji slovenskega jezika*, se ni uveljavilo.

2 Poimenovanja strokovnega slovarja v uvodih

Zanimivo je, da se v uvodih v slovenske strokovne slovarje prav tako kot v naslovih pojavljajo različna poimenovanja za slovar kot delo. Ta so pogosto drugačna kot v naslovu:

3.1 Cigale, ki svoj prvi slovar naslovi po nemško *Terminologie* in drugega s *terminologija*, v uvodu za vsebinsko oznako dela uporablja izraz *slovník*,⁷ verjetno pod češkim vplivom:⁸

- **slovník** (pravdoznanski slovník – Cigale 1853, terminologijski slovník – Cigale 1880).

3.2 V Cigaletovi *Znanstveni terminologiji* (1880) pa se uporabljata tudi *terminologija*⁹ in *terminologijski slovarček*:

- **terminologija** (Cigale 1880),
- **terminologijski slovarček** (Cigale 1880).

3.3 V slovarjih, ki so izšli v 20. in 21. stoletju, so ti v uvodih najpogosteje poime-

⁶ V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ima besednjak nadrejeno slovar: *knjiga*, v kateri so besede razvrščene po abecedi in pojasnjene; slovar.

⁷ V *Znanstveni terminologiji s posebnim ozirom na srednja učilišča* (1880) Cigale pri Worterbuch vodi k *Lexicon*, kjer ima slovensko ustreznico *slovar*. V delu s slovenskimi izhodiščnimi besedami pa ni naveden ne slovník in ne slovar, pa tudi leksikon ne.

⁸ *Německo-český slovník vědeckého názvosloví* (Praga 1953).

⁹ V tem slovarju je geslo *Terminologie* poslovenjeno s *terminologija* in dodatno pojasnjeno kot *izrazi znanstveni, umetni, imenstvo*. Pomen slovar pa ni naveden.

novani slovar, geslovník, pojmovnik in besednjak, obvezno pa je določilo, za katere vrste slovarja gre ali/in za katero področje:

- **slovar** (lovski realni slovar – Lokar 1937, urbanistični slovar – Železnikar idr. 1975, andragoški slovar – Jelenc 1991, elektrotehniški slovar – Poženel 1999, slovenski tekstilni slovar – Brkan 2001),
- **terminološki slovar** (Korošec idr. 1977, Milčinski 1984, Jeler idr. 1989, Mlač idr. 2002, Dobnikar idr. 2005, Bufon idr. 2005)
- **strokovni slovar** (Matičič idr. 1956, Sadar 1961, Struna idr. 1962, 1964, 1978, 1981, Železnikar idr. 1975)

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je močno vplival na strokovne slovarje s svojim strokovnim izrazjem in z normativnim prikazovanjem sopomenskosti. SSKJ je v Uvodu opredeljen kot enojezični, informativno-normativni, razlagalni slovar srednjega obsega (str. XI), kar prevzamejo tudi slovarji strokovnega izrazja. Ker so pri nekaterih strokovnih slovarjih sodelovali tudi soavtorji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, so se novi slovaropisni pogledi hitro prenašali tudi na področje strokovnega slovaropisja, kar odražajo uveljavljanje normativnosti in tudi poimenovanja:

- **normativni slovar** (Železnikar idr. 1975, Korošec idr. 1977, Šegula idr. 1995, Leben-Pivk idr. 1995, Bufon idr. 2005, Dobnikar idr. 2005),
- **informativni slovar** (Železnikar idr. 1975, Šegula idr. 1995),
- **razlagalni slovar** (Korošec idr. 1977, Petkovšek idr. 1990, Batis idr. 1994, Leben-Pivk idr. 1995, Humar idr. 1996, Trenc 1999, Pavšič idr. 2001, Pahor idr. 2002, Bufon idr. 2005, Dobnikar idr. 2005),
- **prevodni slovar** (Dobnikar idr. 2005, Mlač idr. 2002),
- **enojezični slovar** (Petkovšek idr. 1990, Batis idr. 1994, Trenc 1999, Pahor idr. 2002),
- **dvojezični slovar** (Korošec idr. 1977, Jelenc 1991),
- **trojezični/trijezični slovar** (Trenc 1991, Leben-Pivk idr. 1995, Poženel 1999, 2005),
- **štirijezični slovar** (Humar idr. 1996, Spiller-Muys 2002),
- **istojezikični slovar** (normativni istojezikični razlagalni slovar manjšega obsega – Leben-Pivk idr. 1995),
- **večjezični slovar** (Šegula idr. 1995, Golob 1996),
- **pojmovnik, geslovník, besednjak:**
 - **informativni pojmovnik** (Brkan 2001, Burkeljca 2005),
 - **razlagalni pojmovnik** (Brkan 2001, Burkeljca 2005),
 - **geslovník tekstilnih terminov** (Brkan 2001),
 - **besednjak** (Jelenc 1991).

Pričakovali bi, da bodo v istem delu enaka poimenovanja. V resnici pa ni tako. Primera: Čeprav je nosilna beseda naslova *Angleško-slovenski slovar konfekcijske tehnologije* slovar (Brkan 2001), se v uvodu pojavljajo različna poimenovanja: *informativno-razlagalni pojmovnik* in *geslovník tekstilnih terminov*. Nosilna beseda slovarja *Terminologija izobraževanja odraslih z gesli in pojasnili v slovenščini ter z gesli v angleškem, francoskem, španskem, nemškem in italijanskem jeziku* (Jelenc 1991) je terminologija, v uvodu avtor govori o besednjaku. Na variantnost izrazja je verjetno

vplivala stilistika umetnostnega jezika, ki je v tem času še prevladovala v šolah: izrazi naj bi se ne ponavljali, ampak naj bi variirali, jezik naj bi bil izrazno bogat.

3 Poimenovanje strokovnega izrazja/strokovnih izrazov po uvodih v slovarje

Tako kot so različna doslej predstavljena poimenovanja, se tudi za *strokovno izrazje* ali *terminologijo* uporabljajo variante, tudi v istem delu.

4.1 Za strokovno izrazje kot skupno ime se najpogosteje uporabljajo poimenovanja: *terminologija*,¹⁰ *izrazje*, *izrazoslovje* (ki ju *Slovar slovenskega knjižnega jezika* navaja kot sopomenki za terminologijo), navadno s pojasnilom, za katero stroko gre. *Terminologija* se uporablja od Cigaleta do sodobnega časa, *izrazje* od 70. let naprej, tudi z varianto *strokovno izrazje*, *izrazoslovje* od 1. polovice 20. stoletja do danes, vendar redkeje, od 2. polovice 20. stoletja naprej nekajkrat tudi *besedišče*.¹¹

- **terminologija** (Cigale 1853, 1880; Podkrajšek 1926 – obrtna terminologija; Presl 1948 – tehniška terminologija; del Cott 1972 – medicinska terminologija; Gams idr. 1973 – kraška terminologija; Železnikar idr. 1975 – urbanišča terminologija, Korošec idr. 1977 – slovenska vojaška terminologija; Stritar idr. 1988 – slovenska terminologija; Apovnik idr. 1989 – terminologija ekonomskega jezika, slovenska pravna terminologija; Jeler idr. 1989; Smolej idr. 1990 – gozdarska strokovna terminologija (varianta: izrazoslovje); Brglez idr. 1998 – veterinarska terminologija; Košmelj idr. 1993 – statistična terminologija; Bokal idr. 1994 – terminologija; Batis idr. 1994 – mikrobiološka terminologija; Kukovec 1994 – angleška terminologija, terminologija, letalska tehnična terminologija; Apovnik idr. 1996 – pravna terminologija; Neubauer 1999 – baletna terminologija; Šuštaršič 1999 – nuklearnomedicinska terminologija; Beran idr. 1999 – pravna terminologija; Toporišič 1992 – izrazje (terminologija); Kališnik idr. 2002 – mednarodna terminologija; Bakič idr. 2001 – terminologija),
- **izrazje** (Struna idr. 1962, 1964 – tehniško izrazje; Brinar 1970 – gozdarsko izrazje; Korošec idr. 1977 – vojaško izrazje, Toporišič 1992 – izrazje (terminologija); Bokal idr. 1994; Batis idr. 1994 – mikrobiološko izrazje; Hrček 1994 – izrazje iz vinogradništva; Paulin 1995 – metalurško izrazje; Apovnik idr. 1996 – ekonomsko izrazje; Poženel 1999 – slovensko tehniško izrazje; Košmelj idr. 2000 – statistično izrazje, strokovno izrazje; Pahor idr. 2002 – slovensko izrazje; Dobnikar idr. 2005 – gemološko izrazje; Bufon idr. 2005 – geografsko strokovno izrazje),
 - **strokovno izrazje** (Jelenc 1991; Leben-Pivk idr. 1995; Pavšič idr. 2001; Košmelj idr. 2000; Lah 2002; Bufon idr. 2005 – geografsko strokovno izrazje),
- **izrazoslovje** (Lokar 1937 – lovsko, ribiško izrazoslovje; Presl 1948 – slovensko tehniško izrazoslovje; Grafenauer idr. 1972 – mineraloško-petrološko

¹⁰ Po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* je *terminologija*: celota izrazov določene stroke, panoge; *strokovno izrazje*, *izrazoslovje*.

¹¹ Po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* je *besedišče* besedni zaklad.

izrazoslovje; Gams 1985 – računalniško izrazoslovje; Smolej idr. 1990 – gozdarska strokovna terminologija (izrazoslovje); Kukovec 1994 – slovensko letalsko izrazoslovje; Neubauer 1999 – izrazoslovje; Pahor idr. 2002 – izrazoslovje; Burkeljca 2005 – izrazoslovje),

- **besedišče** (Struna idr. 1962, 1964 – tehniško besedišče; Kukovec 1994 – strokovno besedišče; Brkan 2001 – konfekcijsko besedišče, tekstilno besedišče).

4.2 Za posamezno strokovno poimenovanje se najpogosteje uporabljajo: *izraz*, *termin* (oba že od Cigaleta naprej do danes), *poimenovanje*, druga (*beseda*, *pojem*, *terminus*) so redkejša – navadno pa imajo določilo področja rabe ali *strokovni*, *tehniški*, *slovenski*, *znanstveni* idr. Pogosto se v istem delu pojavljajo variantna poimenovanja, npr. Kukovec 1994: *strokovni izraz*, *terminološki izraz*, *strokovni termin*:

- **izraz** (Cigale 1853, Cigale 1880 – naučni izraz, znanstveni izraz; Bezljaj 1918; Podkrajšek 1926 – obrtnotehniški izraz, domači izraz, tehniški izraz; Savinšek 1936/37; Presl 1948 – strokovni izraz, tehniški izraz; Rigler 1985 – veterinarski anatomski izraz; Slataper 1986; Andrej Stritar idr. 1988 – slovenski izraz; Petkovšek idr. 1990 – meteorološki strokovni izraz; Kukovec 1994 – strokovni izraz, terminološki izraz; Komadina 1994 – strokovni izraz, izraz; Paulin 1995 – izraz iz strojništva, angleški izraz, metalurški izraz; Golob 1996; Neubauer 1999 – baletni izraz; Vrbančič 2004 – glasbeni izraz; Poženel 2005 – terminološki izraz),
 - **strokovni izraz** (Presl 1948 – strokovni izraz, tehniški izraz; Petkovšek idr. 1990 – meteorološki strokovni izraz; Kukovec 1994 – strokovni izraz, terminološki izraz; Komadina 1994 – strokovni izraz, izraz; Šuštaršič 1999; Poženel 1999; Košmelj idr. 2000; Kališnik idr. 2002; Bakič idr. 2001; Burkeljca 2005),
- **termin** (Cigale 1880 – znanstveni termin; Gams idr. 1973; Železnikar idr. 1975; Korošec idr. 1977 – vojaški termin; Klemenčič idr. 1983; Jeler idr. 1989; Petkovšek idr. 1990 – meteorološki strokovni izraz ali termin; Jelenc 1991 – izrazi (termini); Kukovec 1994 – strokovni termin; Komadina 1994 – strokovni termin, termin; Košmelj idr. 2000 – termin; Brkan 2001 – tekstilni termin, slovenski termin; Kališnik idr. 2002),
- **poimenovanje** (Korošec idr. 1977 – slovensko vojaško poimenovanje; Šegula idr. 1995 – strokovno poimenovanje; Kališnik idr. 2002),
- **beseda** (Presl 1948 – strokovna beseda, Brinar 1970 – strokovna beseda),
- **pojem** (Slataper 1986; Gregorič idr. 1989; Batis idr. 1994 – mikrobiološki pojem),
- **terminus** (del Cott 1972 – latinski terminus).

4 Poimenovanje slovarskega članka

Tudi slovarski članki so v terminoloških slovarjih različno poimenovani – najpogosteje *geslo*, *geselski članek* in *slovarski članek*. Malokrat so uporabljeni: *izrazijski članek*, *slovarski sestavek* in *članek*. V sodobnem času narašča raba poimenovanja *slovarski članek*. Opazne so tudi dvojnice (geselski članek/slovarski članek):

- **geslo** (Vadnal 1953; Matičič idr. 1956; Struna idr. 1978, 1981; Batis 1982; Kle-

- menčič idr. 1983; Gregorič idr. 1989; Jelenc 1991; Hrček 1994; Batis idr. 1994; Brglez idr. 1998; Trenc 1999; Požnel 1999; Slataper 2000),
- **geselski članek** (Železnikar idr. 1975; Korošec idr. 1977, 2002; Apovnik idr. 1989; Jeler idr. 1989; Smolej idr. 1990; Petkovšek idr. 1990 – geselski članek/slovarski članek; Bokal idr. 1994; Leben-Pivk idr. 1995 – geselski članek/slovarski članek; Paulin 1995; Kozar 1996; Šuštaršič 1999; Pavšič idr. 2001; Kališnik idr. 2002),
 - **slovarski članek** (Petkovšek idr. 1990 – geselski članek/slovarski članek; Leben-Pivk idr. 1995 – geselski članek/slovarski članek; Šegula idr. 1995; Humar idr. 1996; Beran idr. 1999; Košmelj idr. 2000; Mlač idr. 2002; Bufon idr. 2005; Dobnikar idr. 2005),
 - **izrazijski članek** (Toporišič 1992),
 - **slovarski sestavek** (Brkan 2001),
 - **članek** (Pahor idr. 2002).

5 Poimenovanje naslovne besede slovarskega članka

V slovenskih terminoloških slovarjih se za izhodiščni izraz slovarskih člankov uporabljajo različna poimenovanja: *geslo*, tudi z dopolniloma *izhodiščno* in *slovarsko*, *geselska beseda*, *iztočnica*, tudi z dopolnilom *geselska*, in *naslovni strokovni izraz*. Najpogostejše je *geslo*. V novejših slovarjih pa se največ uporablja *iztočnica*. Da se vzpostavi most med starimi in novimi poimenovanji, so v uvodih pogoste dvojnice (*geslo ali iztočnica*):

- **geslo** (Brinar 1970; Železnikar idr. 1975; Milčinski 1984; Petkovšek idr. 1990; Bokal idr. 1994; Paulin 1995 – geslo ali iztočnica; Humar idr. 1996 – iztočnica ali geslo; Kozar 1996; Šuštaršič 1999; Beran idr. 1999; Košmelj idr. 2000; Pavšič idr. 2001; Kališnik idr. 2002),
 - **izhodiščno geslo** (Apovnik idr. 1989),
 - **slovarsko geslo** (Pahor idr. 2002),
 - **geselska beseda** (Batis idr. 1982; Klemenčič idr. 1983; Apovnik idr. 1989; Smolej idr. 1990; Brglez idr. 1998; Korošec idr. 2002 – geselska beseda (iztočnica)),
- **iztočnica** (Leben-Pivk idr. 1995; Šegula idr. 1995; Paulin 1995 – geslo ali iztočnica; Humar idr. 1996 – iztočnica ali geslo; Toporišič 1992; Brkan 2001; Korošec idr. 2002 – geselska beseda (iztočnica); Mlač idr. 2002; Bufon idr. 2005; Dobnikar idr. 2005),
 - **geselska iztočnica** (Kališnik idr. 2002),
- **naslovni strokovni izraz** (Paulin 1995).

6 Poimenovanje sopomenk ali sinonimov

Sopomenke se v terminoloških slovarjih navadno navajajo za vrednotenje. Cigale v *Znanstveni terminologiji s posebnim ozirom na srednja učilišča* (1880) navaja za *Synonymum* ustreznici (*beseda*) *soznačnica* in *jednoznančnica*.¹² Toporišič je v

¹² V slovarju *Německo-český slovník vědeckého názvosloví* (Praga 1953) ima *Synonymum* češko ustreznico *souznačné slovo*, kot figurativna ustreznica pa je navedena *souslov*.

Enciklopediji slovenskega jezika predlagal naslednja poimenovanja: *sinonim*, *soimenka*, *soznačnica*. Od teh se v terminoloških slovarjih *soimenka* ne uporablja, *sopomenke*, ki se novejšem času najbolj uveljavlja, pa Toporišič ne navaja. Najpogostejša poimenovanja za lekseme enakega pomena so tako: *sinonim*, *sopomenka* in *soznačnica*, manj pogoste pa so: *jednoznačnica*, *sinonimno* ali *sopomensko poimenovanje*, *sopomenski slovenski termin*, *sopomenska ustreznica* in *izraz enakega pomena*. Na poimenovalno neustaljenost kažejo tudi dvojnice v uvodih v terminološke slovarje:

- **jednoznančnica** (Cigale 1880 – jednoznančnice ali soznačnice (sinonimi)),
- **soznačnica** (Cigale 1880 – jednoznančnice ali soznačnice (sinonimi); Brinar 1970; Železnikar 1975 – sinonim (soznačnica); Rigler 1985 – slovenske soznačnice (sinonimi)¹³; Jelenc 1991 – soznačnice (sinonimi); Batis idr. 1994; Brglez idr. 1998; Trenc 1999;¹⁴ Bakič 2001),
- **sinonim** (Cigale 1880 – jednoznančnice ali soznačnice (sinonimi); Brinar 1970; Železnikar 1975 – sinonim (soznačnica); Korošec idr. 1977; Batis idr. 1982; Smolej idr. 1990 – nadrejeni ali glavni sinonim, enakovredni sinonim; Brglez idr. 1998 – enakovredni ali manj rabljeni sinonimi; Klemenčič idr. 1983; Rigler 1985 – slovenske soznačnice (sinonimi)¹⁵; Jelenc 1991 – soznačnice (sinonimi); Košmelj idr. 1993; Milčinski 1993; Hrček 1994 – *sopomenka*, sinonim; Komadina 1994; Leben-Pivk idr. 1995 – *sopomenke* (sinonimi); Šegula idr. 1995; Paulin 1995 – sinonim ali *sopomenka*; Komadina 1994; Beran idr. 1999 – *sopomenke* ali sinonimi; Pavšič idr. 2001 – sinonim ali *sopomenka*; Košmelj idr. 2000 – sinonim ali *sopomenka*; Kališnik idr. 2002; Mlač idr. 2002 – *sopomenka* (sinonim); Šimenc 2004; Bufon idr. 2005 – *sopomenka* (sinonim); Dobnikar idr. – 2005 *sopomenka* (sinonim)),
- **sopomenka** (Petkovšek idr. 1990; Hrček 1994 – *sopomenka*, sinonim; Bokal idr. 1994; Kukovec 1994; Leben-Pivk idr. 1995 – *sopomenke* (sinonimi); Paulin 1995 – sinonim ali *sopomenka*; Humar idr. 1996; Pavšič idr. 2001 – sinonim ali *sopomenka*; Beran idr. 1999 – *sopomenke* ali sinonimi; Šuštaršič 1999; Košmelj idr. 2000 – sinonim ali *sopomenka*; Mlač idr. 2002 – *sopomenka* (sinonim); Bufon idr. 2005 – *sopomenka* (sinonim); Dobnikar idr. 2005 – *sopomenka* (sinonim)),
 - **sopomensko poimenovanje** (Košmelj idr. 2000),
 - **sopomenski slovenski termin** (Brkan 2001),
 - **sopomenska ustreznica** (Brkan 2001),
- **izraz enakega pomena** (Jeler idr. 1989).

7 Poimenovanje protipomenk ali antonimov

Protipomenke se kot slovaropisni element prvič pojavijo v Cigaletovi *Znanstveni terminologiji*, kjer so pod vplivom češkega slovarja *Německo-češský slovník*

¹³ Tu pomeni ustreznica.

¹⁴ Tu pomeni ustreznica.

¹⁵ Prim. pripombo 11.

vědeckého názvosloví (Praga 1953) označene s krajšavo *opp.*, razvezano z *oppositum*, *opponitur*.

Protipomenke pa so v *Znanstveni terminologiji* označene tudi z drugimi pojasnili (prim. Humar 2005).¹⁶ *Slovar slovenskega knjižnega jezika* daje v uvodu prednost *antonimu*, tudi v slovarskem delu navaja kot manj pogosto poimenovanje *protipomenko*. Protipomenka se prvič pojavi v Meteorološkem slovarju leta 1990. Pogosto se v novejših slovarjih zaradi povezave tradicije in nove rabe navajata kot sopomenki *antonim* in *protipomenka*. Toporišičeva *Enciklopedija slovenskega jezika* (1992) daje prednost *protipomenki*, enako *Slovenski pravopis* (2001).¹⁷ Slovenski terminološki slovarji protipomenke različno poimenujejo, najpogosteje *antonimi* in *protipomenke*, manj pogosto uporabljana sta še *nasprotje* in *nasprotni pojem*. Uporabljajo se naslednja poimenovanja:

- **oppositum, opponitur** (Cigale 1880),
- **antonim** (Železnikar idr. 1975 – antonim (nasprotni pojem); Milčinski 1993; Hrček 1994 – nasprotje, antonim; Komadina 1994; Paulin 1995 – antonim ali protipomenka; Pavšič idr. 2001 – antonim ali protipomenka, protipomenka; Beran idr. 1999; Kališnik idr. 2002);
- **protipomenka** (Petkovšek idr. 1990; Toporišič 1992; Paulin 1995 – antonim ali protipomenka; Pavšič idr. 2001 – antonim ali protipomenka, protipomenka; Brkan 2001),
- **nasprotje** (Hrček 1994 – nasprotje, antonim; Toporišič 1992);
- **nasprotni pojem** (Železnikar idr. 1975 – antonim (nasprotni pojem)).

8 Označevalniki¹⁸

9.1 Slovnični označevalniki

Vsi slovarji ne navajajo slovničnih oznak, nekaterim avtorjem se zdi to celo nepotreben balast.¹⁹ Slovnični označevalniki najpogosteje obsegajo oznako spola pri samostalniku in glagolskega vida pri glagolu ter končnic za ženski in srednji spol pri pridevniku. V prvih terminoloških slovarjih so ti označevalniki latinski. V Cigaletovi *Znanstveni terminologiji* npr.: *f. generis femini, m. generis masculini*, latinske oznake za spol navajata tudi Podkrajšek 1926 in Savinšek 1936/37, vendar samo pri nemških iztočnicah, pri slovenskih pa ne. Kasneje se tradicija latinščine nadaljuje pri Paulinu 1995 (*adj., adv., f, idc (nesklonljivo), m, n, pl, vi nedovršni*

¹⁶ V Šulekovi *Hrvatsko-njemačko-talijanski Terminologiji*, ki je izšla 1874 v Zagrebu, so protipomenke označene z *opp.*, kar pomeni *opponitur*. Enaka okrajšava *opp.* je tudi v Pleteršnikovem slovarju, kjer pa je razvezana kot *oppositum* in razložena kot *beseda nasprotnega pomena*.

¹⁷ Oba pravopisa pred njim, tj. iz leta 1950 in 1962, ne navajata protipomenk in nimata iztočnic antonim ali protipomenka.

¹⁸ V SSKJ imenovani *kvalifikatorji*. V Toporišičevi *Enciklopediji slovenskega jezika* pa oznake.

¹⁹ Milčinski 1984 še navaja naglase in druge slovnične oznake, v izdaji 1993 pa ne več. Nasprotno: v uvodu je avtor celo zapisal: »... smo jo osvobodili določenih priveskov bolj splošnih terminoloških slovarjev (oznake spola, sklanjave in pod.)«

glagol, vp dovršni glagol), Apovniku idr. 1996 (*f, m, n*) in Šimencu 2004. Drugod, kolikor jih navajajo, so oznake slovenske, npr. pri Vadnalu 1953: *m, ž, s*.

9.2 Označevalniki strokovnih področij

Slovarji navadno prikazujejo izrazje enega področja. Označevalniki strokovnih področij so lahko navedeni v slovarjih, ki obsegajo več strok. V Cigaletovi *Znanstveni terminologiji* so ti označevalniki večinoma latinski (*mathematica, mechanica*), redki so nemški ali pa nemški, dodani latinskim (*mercatura (Mercantilwesen), Militärwesen*). V *Splošnem tehniškem slovarju* so ti označevalniki že od prve izdaje naprej slovenski (*agr.: agrotehnika, agronomija; arh.: arhitektura; astr.: astronomija; hidr.: hidravlika* ipd.). V slovensko-italijanskem in italijansko-slovenskem *Slovarju elektronike, elektrotehnike in informatike* (2004) so okrajšave za stroke izbrane tako, da so enake v slovensko-italijanskem in italijansko-slovenskem delu in omogočajo razvezavo v obeh jezikih (*aku akustika in elektroakustika/acustica ed elettroacustica; eee elektrotehnika, elekktronika, elektromagnetizem/elettrotecnica, elettronica, elettromagnetizem*).

9.2.1 Označevalniki podpodročij

Podpodročja so označena v redkih strokovnih slovarjih. Izkazujejo jih slovarji strok, izrazito razčlenjenih na podpodročja. Od starejših slovarjev je tak Savinškov slovar 1936/37. Tu so krajšave za označevalnike latinske, v oklepaju je navedena latinska razvezava, zunaj oklepaja pa slovenska (*(lib. (liber) knjiga, man. (manu) ročno, mat. (material) gradivo, material, mech. (mechanica) stroj, mehanizem*). Od sodobnih slovarjev izkazujejo podpodročja zlasti *Geografski terminološki slovar* (Bufon idr. 2005) (*agrarna geografija (agr. geogr.), geomorfologija (geomorf), hidrogeografija (hidgeogr.)* ipd.) in *Pravni terminološki slovar* (Beran idr. 1999) (*anglosaško pravo (angl. pr.), avtorsko pravo (avt. pr.), mednarodno pravo (mednar. pr.)* ipd.).

9.2.2 Označevalniki drugih strok

Če je dejavnost določene stroke močno povezana z drugo, je izrazje te v slovarju lahko označeno. V *Papirniškem terminološkem slovarju* je npr. s *trgovsko (trg.)* označeno izrazje, ki se uporablja pri trgovanju s papirjem.

9.3 Zvrstni označevalniki

V slovenskih terminoloških slovarjih se najpogosteje uporabljajo strokovni, jezikovno- in časovnozvrstni zvrstni označevalniki. Na zavedanje zvrstnosti je gotovo najbolj vplival SSKJ.

9.3.1 Jezikovnozvrstni označevalniki obsegajo:

- zvrsti strokovnega jezika: *nižje strokovno pogovorno (niž. strok. pog.), poljudno (poljud.), strokovno pogovorno (strok. pog.), žargonsko (žarg.);*
- druge zvrsti jezika: *knjižno (knjiž.), ljudsko (ljud.), narečno (nar.), neformalno, pogovorno (pog.), publicistično (publ.)* ipd.

9.3.2 Časovnozvrstni označevalniki so v slovarjih redki. Najpogostejši so: *nek-daj, starinsko (star.), zastarelo (zastar.), zgodovinsko (zgod.)*.

9.3.3 Čustvenozvrstni označevalniki. Čustvena obarvanost ni značilna za terminologijo, tako tudi ne za terminološke slovarje. Izjema je čustvenozvrstni označevalnik *slabšalno* v *Medicinskem terminološkem slovarju* (Kališnik idr. 2002): *slabšalno (slabš.)*.

9.4 Vrednotenjski označevalniki

V terminoloških slovarjih se najpogosteje pojavljajo naslednji označevalniki za vrednotenje izrazja: *bolje*, *glej (gl.)*, *in*, *nestrokovno (nestrok.)*, *neustrezno (neustr.)*, *tudi*.

9.5 Pogostnostni označevalniki

Najpogosteje so termini v slovarjih glede na pogostost označeni z *in*, *redko* in *tudi*.

9.6 Označevalniki glede na slovarje:

- **knjižno:** Brkan 2001;
- **narečno:** Smolej idr. 1990; Hrček 1994;
- **neformalno:** Brkan 2001;
- **nekdaj:** Mlač idr. 2002;
- **nestrokovno:** Smolej idr. 1990; Humar idr. 1996; Kališnik idr. 2002;
- **neustrezno:** Klemenčič idr. 1983; Petkovšek idr. 1990; Pavšič idr. 2001; Bufon idr. 2005;
- **nižje strokovno pogovorno:** Mlač idr. 2002;
- **pogovorno:** Brkan 2001;
- **poljudno:** Petkovšek idr. 1990; Kališnik idr. 2002;
- **publicistično:** Humar idr. 1996;
- **redko:** Brkan 2001;
- **slabšalno:** Kališnik idr. 2002;
- **starinsko:** Hrček 1994; Kališnik idr. 2002;
- **strokovno pogovorno:** Humar idr. 1996; Mlač idr. 2002;
- **trgovsko:** Humar idr. 1996;
- **zastarelo:** Korošec idr. 1972, Klemenčič idr. 1983; Petkovšek idr. 1990; Milčinski 1993; Humar idr. 1996; Pavšič idr. 2001; Brkan 2001; Mlač idr. 2002; Dobnikar idr. 2005; Bufon idr. 2005;
- **zgodovinsko:** Korošec idr. 1972; Hrček 1994; Humar idr. 1996;
- **žargonsko:** Korošec idr. 1972; Smolej idr. 1990; Klemenčič idr. 1983; Milčinski 1993; Šuštaršič 1999; Kališnik idr. 2002; Burkeljca 2005; Dobnikar idr. 2005.

9 Oznaka avtorstva

Zelo zanimiv je pregled slovarjev glede na to, kako so prikazani avtorji. Da gre za avtorsko delo, ki so ga opravili avtorji, je mogoče prebrati v kolofonih novejših slovarjev (zadnjih 30 let). Uredniško delo je ločeno od neposredne izdelave slovarskih člankov samo v obsežnejših slovarjih (*Geografski terminološki slovar*, *Gemološki terminološki slovar*). Za označevanje slovaropisnega dela, ki obsega: zbiranje izrazja, izbiranje iztočnic, njihovo opremljanje s slovničnimi podatki, izdelavo razlag in še marsikaj, se uporabljajo zelo različni izrazi:

- **spisal:** Cigale 1880;
- **zbral:** Podkrajšek 1926;
- **sestavil/i:** Savinšek 1936/37, Matičič idr. 1956, Struna idr. 1962, 1964, Brinar 1970, Klemenčič idr. 1983;
- **sestavil/a in uredil/a:** Humar idr. 1996, Lah 2002;

- **uredil/i:** Sadar 1961, Gams idr. 1973, Jančič idr. 1987, Hrček 1994, Batis idr. 1994;
- **zbral in uredil:** Jelenc 1991; Milčinski 1993; Vrbančič 2004;
- **avtor/ji/ica:** Gams 1985, Rigler 1985, Slataper 1986, Košmelj idr. 1993; Kukovec 1994; Šimenc 2004; Bufon idr. 2005; Dobnikar idr. 2005;
- **urednik/i:** Stritar idr. 1988; Jeler idr. 1989; Petkovšek idr. 1990; Jelenc 1991;
- **uredniški odbor:** Korošec idr. 1977;
- **redaktor:** Jeler idr. 1989;
- **prireditelj:** Kunej 1994;
- **izdelava geselskih člankov:** Bokal idr. 1994;
- **komisija za izdelavo:** Mlač idr. 2002.

Zaključki

Pregled slovenskih terminoloških slovarjev kaže, da je v njih zapisano slovaropisno izrazje kar precej različno. Popolnejšo podobo pa bi dal še primerjalni popis slovaropisnega izrazja v jezikoslovnih člankih, ki se nanašajo na terminografijo in terminologijo.

Na slovaropisno izrazje v slovenskih terminoloških slovarjih so vplivala/vplivajo različna dejstva in tendence. V 19. stoletju smo Slovenci živeli v večjezični državi s prevladujočo nemščino, zato smo potrebovali slovarje z izhodišnim nemškim izrazjem in slovenskimi ustreznici. Slovensko terminografsko izrazje še ni bilo razvito. Na začetku se je naslonilo na mednarodno uporabljano slovenščini prilagojeno izrazje grško-latinskega izvora in češko izrazje: *terminologija* in *slovník* (Cigale 1853, 1880). Kljub tendenci slovenjenja ostaja mednarodno izrazje vseskozi v rabi (*terminologija*, *sinonim*, *antonim*). Pri spreminjanju izrazja so slovaropisci bolj konzervativni kot ne, saj upoštevajo uporabnika. Da se ohranja zveza s tradicijo in upošteva novo, se v slovarjih pogosto pojavljajo dvojnice: novi in uveljavljeni izraz (*antonim (protipomenka)*, *geslo ali iztočnica*). Na tradicijo mednarodne rabe latinščine se navezuje tudi raba latinskih slovničnih označevalnikov v terminoloških slovarjih v 2. polovici 19. stoletja, na začetku 20. stoletja in zelo redko v današnjem času (npr. Cigale 1880; Podkrajšek 1926; Paulin 1995), strokovnih področij in podpodročij (npr. Cigale 1880 tudi z nemškimi dvojnici; Savinšek 1936/37). Vpliv t. i. srbohrvaščine v času Jugoslavije ali angleščine v sodobnem času pri terminografskih poimenovanjih ni viden. Na angleško slovaropisje je verjetno naslonjen označevalnik *neformalno* (Brkan 2001).

Nekateri poskusi zamenjave ustaljenega izrazja se v praktičnem terminološkem slovaropisju niso uveljavili. Tako se Toporišičevo (Toporišič 1992) poimenovanje *izrazijski*, ki naj bi nadomestilo *terminološki (izrazijski slovar, izrazijska oznaka ipd.)*, v terminoloških slovarjih ne uporablja. Narašča pa raba poimenovanj *slovarski članek*, *iztočnica* namesto *geslo* ipd.

S slovensko terminologijo se ukvarjajo in terminološke slovarje izdajajo strokovnjaki določenega področja sami in komisije, v katerih pogosto sodelujejo terminografi. Ti so bili najpogosteje tudi soavtorji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (Tomo Korošec, Terezija Leben-Pivk, Zvonka Leder Mancini, Stane Su-

hadolnik, Cvetana Tavzes, Marjeta Humar idr.). Slovaropisna šola, izhajajoča iz izdelave *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, je nasploh močno vplivala tudi na poimenovanja in zasnovo terminoloških slovarjev (razlagalni, normativni), na način slovničnega označevanja iztočničnih besed, način vrednotenja izrazja (npr. s sopomenkami), rabo označevalnikov ipd. Kdaj pa kdaj je bilo prenašanje načel SSKJ na področje terminologije tudi neustrezno, npr. izkazovanje slabšalnosti v Medicinskem terminološkem slovarju.

Na koncu je treba poudariti, da si Slovenci veliko prizadevamo za slovensko strokovno izrazje, ne samo na področju različnih strok, ampak tudi na področju strokovnega slovaropisja. Dobro bi bilo, da bi tako kot nekateri drugi narodi (Slovaki, Čehi, Hrvatje ipd.) imeli priročnik z navodili za izdelavo terminoloških slovarjev in seznamom slovaropisnega izrazja, kar bi to poenotilo. Gotovo pa je, da bo to izrazje sledilo jezikoslovnim spoznanjem, potrebam uslovarjene stroke in družbenim razmeram.

Navedenke

ALEKSIĆ 1977: Uroš Aleksić 1977, *Angleško-slovenski slovarček izrazov iz jedrske tehnike*, Ljubljana, Inštitut Jožef Stefan.

APOVNIK idr. 1989: Pavel Apovnik in Ludvik Karničar, *Slovar pravnega in ekonomskega jezika, 1. del nemško-slovenski*, Klagenfurt – Celovec, Hermagoras Verlag – Mohorjeva družba.

APOVNIK idr. 1996: Pavel Apovnik in Ludvik Karničar 1996, *Slovar pravnega in ekonomskega jezika, 2. del slovensko-nemški*, Dunaj, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung.

BAKIČ idr. 2001: Bakič Krešimir, Ferdinand Gubina, Rajko Pirnat, Marko Senčar, Jože Voršič 2001, *Slovenski elektrotehniški slovar, Področje Elektroenergetika, Slovar izrazov za trg z električno energijo*, Ljubljana, Sloko Cigré.

BATIS idr. 1994: Janez Batis, Ivanka Brglez, Aleksa Cimerman, Jože Lazar, Aleksander Konjajev, Srečko Koren, Miklavž Kozak, Ivan Mahne, Jožica Marin, France Megušar, Viktor Franc Nekrep, Primož Schauer, Marjan Vozelj 1994, *Mikrobiološki slovar*, Ljubljana, Slovensko mikrobiološko društvo.

BATIS idr. 1982: Janez Batis, Oskar Böhm, Vojteh Cestnik, Ivanka Brglez, Gregor Fazarinc, Vladimir Gregorovič, Jože Kogovšek, Leon Šenk, Zdenka Karlin 1982, *Veterinarski terminološki slovar A–B*, Ljubljana, Veterinarska sekcija Terminološke komisije, Inštitut za slovenski jezik.

BERAN idr. 1999: Jaromir Beran, Alojzij Finžgar, Jože Juhart, Peter Kobe, Viktor Korošec, Ciril Kržišnik, Gorazd Kušej, Avgust Munda, Vladimir Murko, Albin Ogris, Stanko Peterin, Leonid Pitamic, Janko Polec, Miloš Ribač, Rudolf Sajovic, Milan Škerlj, Makso Šnuderl, Ivan Tomšič, Lado Vavpetič, Sergij Vilfan 1999, *Pravni terminološki slovar, Do 1991, gradivo*, Ljubljana, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Sekcija za terminološke slovarje.

BERGER idr. 1981: Aleš Berger, Marko Slodnjak, Tone Peršak, Nada Šumi, Peter Bedjanič, Viktor Molka, Edi Majaron, Henrik Neubauer, Zdenko Vrdlovec,

- Boris Grabnar, Maks Veselko, *Gledališki besednjak: slovensko strokovno izrazje v gledališču, filmu in televiziji*, Ljubljana, Društvo gledaliških kritikov in teatrologov Slovenije.
- BEZLAJ 1918: Janez Bezlaj 1918, *Zbirka rudarskih in fužinarskih izrazov nabranih iz nemško-češkega montanističnega slovnika, ki ga je sestavil c. kr. rudarski svetnik Edvard Hořovský v Prag*, Ljubljana, Zvezna tiskarna.
- BOKAL idr. 1994: Drago Bokal in Ljudmila Bokal 1994, *Pojmovnik s področja obratovanja in vzdrževanja distribucijskega elektroenergetskega omrežja in postrojev*, Ljubljana, Elektroinštitut Milan Vidmar.
- BRGLEZ idr. 1998: Ivanka Brglez, Janez Batis, Oskar Böhm, Vlado Gregorovič, Jože Kogovšek 1998, *Veterinarski terminološki slovar A–B, Predelana in dopolnjena izdaja*, Ljubljana, Veterinarska fakulteta Univerze v Ljubljani, Terminološka komisija in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- BRINAR 1970: Miran Brinar, 1970, *Gozdarski slovar*, Ljubljana, Zveza inženirjev in tehnikov gozdarstva in industrije za predelavo lesa Slovenije.
- BRKAN 2001: Metka Brkan, 2001, *Angleško-slovenski slovar konfekcijske tehnologije. English-Slovenian dictionary of garment technology*. Maribor, Fakulteta za strojništvo.
- BUFON idr. 2005: Milan Bufon, Andrej Černe, Ivan Gams, Matjaž Jeršič, Igor Jurinčič, Drago Kladnik, Vladimir Kokole, Blaž Komac, Marko Krevs, Jurij Kunaver, Franc Lovrenčak, Milan Natek, Breda Ogorelec, Milan Orožen Adamič, Miha Pavšek, Drago Perko, Dušan Plut, Darko Radinja, Marijan Ravbar, Aleš Smrekar, Metka Špes in Matija Zorn 2005, *Geografski terminološki slovar*, Ljubljana, ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- BURKELJCA 2005: Milojka Burkeljca 2005, *Pojmovnik izrazov iz naftno-plinske panoge*, Ljubljana, Društvo Slovenski nacionalni komite Svetovnega naftnega kongresa, 2. izdaja.
- CIGALE 1853: Matevž Cigale 1853, *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs*, Dunaj.
- CIGALE 1880: Matej Cigale 1880, *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča*, Ljubljana, Matica Slovenska.
- ČERNIČ 1957: Mirko Černič 1957, *Slovenski zdravstveni besednjak*, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- ČERNIČ idr. 1987: Mirko Černič, Janko Deržečnik, Eman Pertl, Franjo Smerdu 1987, *Slovenski zdravstveni besednjak*, Maribor, Založba Obzorja.
- del COTT 1972: Rudolf del Cott, 1972, *Medicinski terminološki slovar*, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- DOBNIKAR idr. 2005: Meta Dobnikar, Edo Ferme, Marjeta Humar, Simona Jarc, Miha Jeršek, Drago Mlakar, Borut Razinger, Marko Šturm 2005, *Gemološki terminološki slovar*, Ljubljana, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Slovensko gemološko društvo.
- FISTER 1985: Peter Fister 1985: *Slovenski arhitekturni glosar: poskusni snopič*, Ljubljana, Univerza v Ljubljani.

- GAMS idr. 1973: Ivan Gams, Jurij Kunaver, Darko Radinja 1973, *Slovenska kraška terminologija*, Ljubljana, Katedra za fizično geografijo Oddelka za geografijo FF, Univerza v Ljubljani.
- GAMS 1985: Matjaž Gams 1985, *Računalniški slovarček angleško-slovenski, slovensko-angleški*, Ljubljana, Cankarjeva založba.
- GOLIAS 1976: Janko Golias 1976, *Petjezični glosar ustave in samoupravljanja SFRJ*, Ljubljana, Društvo znanstvenih in tehničnih prevajalcev Slovenije.
- GOLOB 1996: Rok Golob 1996: *Večjezični slovar za kolesarske delavce*. Ljubljana: Kolesarska zveza Slovenije.
- GRAFENAUER idr. 1972: Stanko Grafenauer, Jože Duhovnik, Ana Hinterlechner-Ravnik 1972, *Mineraloško petrološko izrazoslovje*, Ljubljana, Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo.
- HRČEK 1994: Lojze Hrček 1994, *Kmetijski tehniški slovar, Zvezek 7, Vinogradništvo*. Ljubljana, Agronomski oddelek Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani idr.
- HUMAR idr. 1996: Marjeta Humar in Stane Bonač 1996, *Papirniški terminološki slovar*, Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- HUMAR 2005: Marjeta Humar 2005, Protipomenskost v slovenski jezikovni literaturi, v: *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika* (ur. Marko Jesenšek), Maribor: Slavistično društvo, 319–333.
- JANČIČ idr. 1987: Margita Jančič ob sodelovanju Alojza Peterleta 1987, *Terminološki glosar s področja varstva okolja*, Ljubljana, Delovna skupnost dežel, regij, republik in županij vzhodnoalpskega območja Alpe-Jadran. Komisija za urejanje prostora in varstvo okolja.
- JELENC 1991: Zoran Jelenc 1991, *Terminologija izobraževanja odraslih z gesli in pojasnili v slovenščini ter z gesli v angleškem, francoskem, španskem, nemškem in italijanskem jeziku*, Ljubljana, Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
- JELER idr. 1989: Slava Jeler, Ljubomir Črepinšek, Darko Golob, Liljana Kocbek, Vera Golob, Marko Kumar, Jože Šen 1989, *Nemško-angleško-slovensko-hrvatsko-srbski Slovar barvne metrike*, Maribor, Tehniška fakulteta.
- KALIŠNIK idr. 2002: Miroslav Kališnik, Pavle Jezeršek, Boris Klun, Dušan Sket, Cvetana Tavzes, Branka Husu idr. 2002, *Slovenski medicinski slovar* (leksikografski urednici Cvetana Tavzes, Blanka Husu), Ljubljana, Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- KLEMENČIČ idr. 1983: Ivan Klemenčič, Zmaga Kumer, Jože Sivec idr. 1983, *Glasbeni terminološki slovar, Glasbila in izvajalci, Poskusni snopič*, Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- KOMADINA 1994: Dominik Komadina 1994, *Javnozdravstveni terminološki glosar*, Ljubljana, Zavod za zdravstveno varstvo.
- KOROŠEC idr. 1977: Tomo Korošec, Stanko Petelin, Stane Suhadolnik, Polde Štukelj, Jože Švigelj 1977, *Vojaški slovar*, Ljubljana, Partizanska knjiga.
- KOŠMELJ idr. 1993: Blaženka Košmelj, Franc Arh, Slava Doberšek-Urbanc, Anuška Ferligoj, Matjaž Omladič 1993, *Statistični terminološki slovar. Prva izdaja s slovensko-angleškim in angleško-slovenskim slovarjem*, Ljubljana, Statistično društvo Slovenije, Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije.

- KOZAR 1996: Marija Kozar 1996, *Etnološki slovar Slovencev na Madžarskem, A Magyarországi Szlovének Néprajzi Szótára*, Monošter – Szombathely, Zveza Slovencev na Madžarskem, Savaria Múzeum.
- KUKOVEC 1994: Alenka Kukovec 1994, *Angleško-slovenski letalski slovar English-Slovene aviation dictionary*, Ljubljana, Republiška uprava za zračno plovbo.
- KUNEJ idr. 1994: Franc Kunej in Ivan Pal 1994, *Trijezični carinski pojmovni slovar*, Ljubljana, Center Marketing Interntional.
- LAH 2002: Avguštin Lah 2002, *Okoljski pojavi in pojmi, Okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili*, Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
- LEBEN-PIVK idr. 1995: Terezija Leben-Pivk in terminologi 1995, *Gumarski slovar, Trijezični razlagalni slovar gumarskega izrazja*. Kranj, Sava Kranj, Razvojnotehnološki inštitut.
- LEDINEK 1962: Alfonz Ledinek 1962, *Anatomski besednjak*, Ljubljana.
- LOKAR 1937: Janko Lokar 1937, *Lovsko-ribiški slovar*. Ljubljana, Zveza lovskih društev v Dravski banovini.
- LUKAN 1996: Blaž Lukan 1996, *Gledališki pojmovnik za mlade, Šentilj, Aristej*.
- MATIČIČ idr. 1956: Nada Matičič in Rudolf Kolarič 1956, *Turistično-gostinski slovar*, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- MATKO 1967: Marjan Matko 1967, *Pregled področja produktivnostnih tehnik in slovarček tehnik vodenja s tremi zvezdicami*, Ljubljana, Zavod SR Slovenije za produktivnost dela.
- MEŠE 1997: Pavel Meše 1997, *Širokopasovno digitalno omrežje z integriranimi storitvami B-ISDN in asinhroni način prenosa ATM: pojmovnik, angleško-slovenski slovar, slovensko-angleški slovar, kratice*, Ljubljana, Pasadena.
- MEŠE 1999: Pavel Meše 1999, *Upravljanje telekomunikacij, pojmovnik, angleško-slovenski slovar, kratice, slovensko-angleški slovar*, Ljubljana, Elektrotehniška zveza Slovenije.
- MEŠE 2000: Pavel Meše 2000, *Mobilnost v telekomunikacijah: pojmovnik, angleško-slovenski slovar, slovensko-angleški slovar, kratice*, Ljubljana, Elektrotehniška zveza Slovenije.
- MEŠE 2003: Pavel Meše 2003, *Varnost v elektronskih komunikacijah in informacijski tehnologiji: pojmovnik, angleško-slovenski slovar, slovensko-angleški slovar, kratice*, Ljubljana, Elektrotehniška zveza Slovenije.
- MEŠE 2004: Pavel Meše 2004, *Telekomunikacijske storitve: pojmovnik, angleško-slovenski slovar, slovensko-angleški slovar, kratice*, Ljubljana, Elektrotehniška zveza Slovenije.
- MILČINSKI 1984: Lev Milčinski 1984, *Slovar psihiatričnih izrazov*, Ljubljana, Univerzitetna psihiatrična klinika.
- MILČINSKI 1993: Lev Milčinski 1993, *Psihiatrično izrazje*, Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- MLAČ idr. 2002: Albin Mlač, Marjeta Humar, Stanko Klinar, Bojan Leskošek, Bojan Pollak, Franci Savenc, Pavle Šegula, Albin Vengust, Stanislav Bojan Zupet 2002, *Planinski terminološki slovar*, Ljubljana, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Sekcija za terminološke slovarje.

- MLAKAR 1989: France Mlakar 1989, *Mednarodni slovar osnovnih in splošnih izrazov s področja metrologije*, Ljubljana, Slovensko društvo za merilno-procesno tehniko, Elektrotehniška zveza Slovenije.
- MUCCI idr. 2004: Carlo Mucci, Egon Štoka, Roberto Sturman, Ivo Corva 2004, *Slovensko-italijanski, italijansko-slovenski slovar elektronike, elektrotehnike in informatike*, Trst/Trieste, Slovenska prosveta/Centro Culturale Sloveno.
- NEUBAUER 1999: Henrik Neubauer 1999, *Baletni besednjak*, Ljubljana, Založba Forma 7, d. o.
- PAHOR idr. 2002: David Pahor, Matija Drobnič, Vladimir Batagelj, Simon Bratina, Vladimir Djurdič, Primož Gabrijelčič, Matjaž Gams, Matjaž Klančar, Rado Ključevšek, Jana Koklič, Uroš Mesojedec, Krištof Oštir, Matjaž Potrč, Borut Robič, Davorin Sečnik, Slobodan Simič, Jasna Toth 2002, *Leksikon računalništva in informatike*, Ljubljana, Pasadena.
- PAULIN 1995: Andrej Paulin 1995, *Tehniški metalurški slovar (slovensko-angleškonemški)*, Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.
- PAVŠIČ idr. 2001: Jernej Pavšič, Polona Kralj, Mario Pleničar, Vida Pohar, Dragica Strmole, Zvonka Leder 2000, *Geološki terminološki slovar, Delovno gradivo 1992–2000*.
- PAVŠIČ idr. 2006: *Geološki terminološki slovar*, Ljubljana, Oddelek za geologijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani in Inštitut za slovenski jezik ZRC SAZU.
- PETKOVŠEK idr. 1990: Zdravko Petkovšek in Zvonka Leder 1990, *Meteorološki terminološki slovar*, Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Društvo meteorologov Slovenije.
- PODKRAJŠEK 1926: Henrik Podkrajšek, 1926, *Obrtna, trgovinska in železniška terminologija, Nemško-slovenski del*, Prevalje, Družba sv. Mohorja.
- POŽENEL 1999: Peter Poženel 1999, *Trojezični elektrotehniški slovar (angleškonemško-slovenski)*, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije.
- POŽENEL 2005: Peter Poženel 2005, *Trojezični strojniški slovar*, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije.
- PRESL 1948: Mihajlo Presl 1948, *Nemško-slovenski slovar za kovinarje in električarje*, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- RIGLER 1985: Leo Rigler 1985, *Veterinarski anatomski slovar*, Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti in znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- SADAR 1961: Vinko Sadar 1961, *Kmetijski tehniški slovar, 1. knjiga, 3. zvezek, Varstvo rastlin*, Ljubljana, Univerzitetna založba.
- SAJOVIC 1975: Oton Sajovic 1975, *Terminološki slovar opisne geometrije*, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- SANCIN 1993: Dušan Sancin 1993, *Glasbeni besednjak*, Celje.
- SAVINŠEK 1936/37: Fran Savinšek 1936/37, *Slovar strokovnih izrazov za panoge tiskarstva, knjigoveško stroko in reprodukcijo*, Ljubljana, Prosvjetna centrala Saveza grafičnih radnika Jugoslavije v Zagrebu.
- SLATAPER 1986: Franco Slataper 1986, *Slovarček za planince slovensko-italijanskonemško*, Ljubljana, Tiskarna Tone Tomšič.
- SLATAPER 2000: Franco Slataper 2000, *Vocabolario per alpinisti, Slovar za planin-*

- ce, *Wörterbuch für Bergsteiger, Rječnik za planinare*, Gorizia, Libreria Editrice Goriziana.
- SMOLEJ idr. 1990: Marko Kmecl, Martin Čokl, lojze Funkl, Stana Hočevar, Karmen Kenda, Franjo Kordiš, Hojka Kraigher, Marjan Lipoglavšek, Jože Mlakar, Joža Meze, Dušan Robič, Igor Smolej, Stane Suhadolnik, Danilo Škulj, Jernej Ude 1990, *Gozdarski slovar, Poskusni snopič*, Ljubljana, Gozdarska terminološka komisija pri Zvezi društev inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije.
- SPILLER MUYS 2002: Franc Spiller-Muys 2002, *Štirijezični letalski slovar, Podpoglavje 22, Rotoplani – Helikopterji*, Osnutek, Zbral in uredil Franc Spiller-Muys, Ljubljana, SIST – Slovenski institut za standardizacijo.
- STRITAR idr. 1988: Andrej Stritar in Andro Alujevič 1988, *Angleško-slovenski slovarček izrazov iz jedrske tehnike*, Ljubljana, Univerza E. Kardelja, Institut Jožef Stefan.
- STRUNA idr. 1962: Albert Struna idr. 1962, 1964, *Splošni tehniški slovar, 1. del A–O, 2. del P–Ž*, Ljubljana, Zveza inženirjev in tehnikov LR Slovenije – Nova proizvodnja, Tehniška sekcija Terminološke komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- STRUNA idr. 1978, 1981: Albert Struna idr. 1978, 1981, *Splošni tehniški slovar (2. izdaja) 1. del A–O, 2. del P–Ž*, Ljubljana, Zveza inženirjev in tehnikov SR Slovenije, Tehniška sekcija Terminološke komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- ŠEGULA idr. 1995: Pavle Šegula, Marjeta Humar Tomaž Vrhovec, Andrej Župančič idr. 1995, *Večjezični slovar Sneg in plazovi*. Ljubljana: Gorska reševalna služba Slovenije pri Planinski zvezi Slovenije, Mednarodna komisija za reševanje v gorah (IKAR – CISA), Fondation internationale Vanni Eigemann, Uprava Republike Slovenije za varstvo narave.
- ŠIMENC 2004: Tomaž Šimenc 2004, *Slovensko-angleški in slovensko-nemški nometni slovar*.
- ŠUŠTARŠIČ 1999: Janez Šuštaršič 1999, *Nuklearnomedicinski slovar, Pojmovnik odkrivanja in zdravljenja bolezni z odprtimi viri ionizirajočih sevanj*, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije.
- TOPORIŠIČ 1992: Jože Toporišič 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana, Cankarjeva založba.
- TRENC 1999: Ferdinand Trenc 1999, *Trojezični slovar avtomobilizma (angleško-nemško-slovenski)*, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije.
- TURK idr. 1987: Ivan Turk, Ludvik Bogataj, Rafael Črv, Metka Drinovec, Jože Floriančič, Janez Grad, Jože Gričar, Anton Hauc, Tone Hraselj, Alenka Hudoklin, Štefan Kajzer, Dušan Kodek, Blaženka Košmelj, Drago Kotnik, Andrej Kovačič, Marjan Krisper, Džordž Krstič, Dušan Lutman, Ferdinand Marn, Pavel Marc, Dane Melavc, Miran Mihelčič, Stane Možina, Marko Murn, Rudolf Ogrin, Sebastijan Piskar, Vekoslav Potočnik, Danijel Pučko, Krešimir Puharič, Vladislav Rajkovič, Marko Rant, Gortan Resinovič, Ladislav Rupnik, Janče Stanič, Jasmina Turk, Tomaž Vindišar, Anton P. Železnikar, *Pojmovnik poslovne informatike*, Ljubljana, Društvo ekonomistov Ljubljana.

- VADNAL 1953: Alojzij Vadnal 1953, *Matematična terminologija*, Ljubljana, Društvo matematikov in fizikov LR Slovenije.
- VRBANČIČ 2004: Ivan Vrbanič 2004, *Glasbeni slovarček*, Ljubljana, Mladinska knjiga.
- ŽELEZNIKAR idr. 1975: Iva Železnikar, Lidija Podbregar-Vasle, Boris Gabršček, Danilo Goriup, Vojka Šircelj, Živko Šifrer, Silvo Kranjec, Vinko Mlakar, Stane Mrzlikar, Peter Svetik idr. 1975, *Urbanistični terminološki slovar*, Ljubljana, Urbanistični inštitut SR Slovenije.

Lexicographic Terms in Slovenian Terminological Dictionaries

Summary

The article discusses lexicographic terms (the expressions used for dictionary, headword, dictionary entry, technical terms, antonyms, synonyms, labels, authors) in Slovenian terminological dictionaries from Cigale's *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs* (Vienna 1853) to the *Dictionary of Gemology* (*Gemološki terminološki slovar*, Ljubljana 2005).

German was the basis for Cigale, who was the first Slovenian terminological lexicographer. In establishing Slovenian terms he employed terms of international currency of Greek and Latin origin, as well as those from Czech, harmonized with Slovenian (*terminologija* 'terminology' and *slovník* 'dictionary'—Cigale 1853, 1880). Despite the tendency towards using Slovenian terms the international ones remain in use (*terminologija*, *sinonim*, *antonim*) and are only recently being replaced by Slovenian expressions to a certain extent (*sopomenka* 'synonym', *protipomenka* 'antonym'). Slovenian lexicographers tend to be conservative when it comes to the altering of terminology. In order to preserve tradition and to introduce new expressions doublets often occur in dictionaries: i.e. the new and the traditional expression side by side (*antonim/protipomenka* 'antonym', *geslo/iztočnica* 'headword'). The international tradition of using Latin has influenced the use of Latin grammatical labels in terminological dictionaries compiled in the 2nd half of the 19th and in the beginning of the 20th century, and they only rarely occur in contemporary dictionaries (e.g. Cigale 1880; Podkrajšek 1926; Paulin 1995). Latin expressions were also used for labelling fields and subfields (e.g. Cigale 1880—accompanied by German equivalents; Savinšek 1936/37). The influence of the so-called Serbo-Croatian from the time of Yugoslavia cannot be detected. The label *neformalno* 'informal' probably appears under the influence of English lexicography (Brkan 2001). The influence of the lexicographic school formed around the *Dictionary of standard Slovenian* (*Slovar slovenskega knjižnega jezika*) is rather strong.

Marjeta Humar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Novi trg 2, 1000 Ljubljana

metahu@zrc-sazu.si